

ROZDZIAŁ 1

TERMINOLOGIA I POSTANOWIENIA OGÓLNE

1.1 TERMINOLOGIA

Użyte w niniejszych wytycznych definicje i skróty oznaczają:

1.1.1 AIP Polska (*Aeronautical Information Publication*) – zbiór informacji lotniczych - publikację wydawaną przez państwowy organ zarządzania ruchem lotniczym, zawierającą informacje lotnicze o charakterze trwałym, istotne dla żeglugi powietrznej, a dotyczące Rejonu Informacji Powietrznej Warszawa;

1.1.2 AOC (*Air Operator Certificate*) – certyfikat przewoźnika lotniczego – wydane przez Prezesa Urzędu Lotnictwa Cywilnego, zwanego dalej „Prezesem Urzędu”, świadectwo uprawniające do prowadzenia działalności gospodarczej w zakresie przewozu lotniczego;

1.1.3 Dzień prasowy (*Press Day*) – wyznaczony przez organizatora imprezy dzień treningu załóg przed pokazami lotniczymi, podczas którego przedstawiciele mediów mają zorganizowany dostęp do personelu latającego i statków powietrznych uczestniczących w pokazach lotniczych;

1.1.4 Dyrektor pokazu lotniczego (*Flying Display Director*) – osobę odpowiedzialną za przygotowanie, przestrzeganie przepisów lotniczych oraz realizację pokazu lotniczego zgodnie z jego programem;

1.1.5 Ekspozycja statków powietrznych (*Static Aircraft Park*) – miejsca postoju statków powietrznych, na które publiczność ma prawo wstępu;

1.1.6 Granica terenów dla widzów (*Crowd Line*) – granicę terenu przeznaczonego i dostępnego dla widzów oraz terenu wyznaczonego do parkowania samochodów, do którego publiczność ma dostęp w czasie pokazu lotniczego;

1.1.7 ICAO (*International Civil Aviation Organization*) – Organizację Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego;

1.1.8 Impreza lotnicza (*Special Event*) – każde przedsięwzięcie dostępne dla publiczności, połączone z działaniem statków powietrznych w ramach publicznego pokazu lotniczego;

1.1.9 Instruktor pilot (*Flight Instructor*) – członka personelu lotniczego, posiadającego uprawnienia instruktorskie właściwe dla kategorii statku lub statków powietrznych, upoważnionego do nadzorowania bezpiecznego przebiegu pokazu lotniczego przedmiotowego statku powietrznego;

1.1.10 Kierownik lotów – uprawnioną osobę (posiadającą licencję pilota zawodowego z uprawnieniami instruktorskimi lub inny równoważny

dokument), odpowiedzialną za zgodne z przepisami, bezpieczne przygotowanie i wykonanie pokazu statku powietrznego lub grupy statków powietrznych;

1.1.11 Kierownik techniczny – uprawnioną osobę (posiadającą licencję Part 66 poziom B1) odpowiedzialną za nadzór nad zdadnością do lotu statków powietrznych biorących udział w pokazach lotniczych, zgodnie z obowiązującymi w Rzeczypospolitej Polskiej przepisami;

1.1.12 Kierownik linii lotów – uprawnioną osobę (posiadającą licencję sędziego sportowego Aeroklubu Polskiego, co najmniej klasy drugiej), odpowiedzialną za zgodne z przepisami, bezpieczne przygotowanie i wykonanie pokazu modeli latających;

1.1.13 Kierownik skoków – uprawnioną osobę, odpowiedzialną za zgodne z przepisami, bezpieczne przygotowanie i wykonanie skoków spadochronowych podczas pokazu lotniczego;

1.1.14 Linia pokazu (*Display Line*) – umowną linię w przestrzeni, której statek powietrzny biorący udział w pokazie lotniczym nie może przekroczyć zbliżając się do granicy terenów dla publiczności w locie akrobacyjnym lub podczas lotu na zniżaniu w kierunku publiczności;

1.1.15 Loty lokalne (*Local passenger flights, Pleasure Flights*) – loty rozpoczynające się i kończące w miejscu pokazu lotniczego (z punktu A do punktu A), mające charakter przewozów publiczności dla zaprezentowania przyjemności latania;

1.1.16 NATO (*North Atlantic Treaty Organization*) – Organizację Traktatu Północnoatlantyckiego – sojusz wojskowy krajów Ameryki Północnej i Europy;

1.1.17 Organizator imprezy (*Event Organiser*) – określoną osobę prawną, osobę fizyczną lub jednostkę organizacyjną nie posiadającą osobowości prawnej, odpowiedzialną za całokształt działań związanych z organizacją i przebiegiem imprezy, łącznie z pokazem lotniczym;

1.1.18 Parking dla statków powietrznych (*Visiting Aircraft Parking Area*) – miejsce parkowania statków powietrznych, nie uczestniczących w pokazach lotniczych, dostępnych dla publiczności z zastrzeżeniem przepisów, o których mowa w rozdz. 6 pkt 3.3-3.5;

1.1.19 Parking dla samochodów (*Car Parking Area, Car Parks*) – teren przeznaczony do parkowania samochodów, do którego podczas pokazu lotniczego zapewniony jest swobodny dostęp;

1.1.20 Pilot (*Display pilot*) – pilota – dowódcę załogi statku powietrznego uczestniczącego w locie pokazowym posiadającego ważne uprawnienia do wykonywania lotów pokazowych;

1.1.21 Pokaz lotniczy (*Flying Display*) – dynamiczne działanie lotnicze, prowadzone w celu prezentacji umiejętności lotniczych pilotów i skoczków

spadochronowych oraz zdolności manewrowych statków powietrznych;

1.1.22 Prezes Urzędu – Prezes Urzędu Lotnictwa Cywilnego, centralny organ administracji rządowej właściwy w sprawach lotnictwa cywilnego;

1.1.23 Publiczny pokaz lotniczy - dynamiczne działanie lotnicze, prowadzone w celu prezentacji umiejętności lotniczych pilotów i skoczków spadochronowych oraz zdolności manewrowych statków powietrznych podczas imprez dostępnych dla publiczności w rozumieniu ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz. U. z 2009 r. Nr. 62, poz. 504), które nie jest:

- a) wykonywane w ramach szkolenia i treningu określonego programem szkolenia,
- b) organizowane dla zademonstrowania sprzętu lotniczego lub jego urządzeń dla celów handlowych lub profesjonalnych;

1.1.24 Polecenie operacyjne (*Air Operation Order, Display Order*) – zbiór informacji dotyczących procedur lotniczych organizowanego pokazu adresowany do uczestniczących załóg, wydany w formie pisemnej lub elektronicznej;

1.1.25 Poziom umiejętności do pokazów akrobacyjnych (*Skill Levels for Aerobatic Displays*) – potwierdzone umiejętności pilota określone zgodnie z regulaminem Comission Internationale de Voltige Aerienne (CIVA) FAI, w zakresie:

- a) podstawowym (*Standard*),
- b) średnim (*Intermediate*),
- c) wyczynowym ograniczonym (*Advanced*),
- d) wyczynowym nieograniczonym (*Unlimited*),

lub z uprawnieniami nadanymi wg programów szkolenia zatwierdzonych przez właściwą władzę lotniczą;

1.1.26 Program lotu pokazowego (*Pilot's display programme*) – szczegółowy plan lotu wykonywanego podczas pokazu lotniczego, od rozpoczęcia startu do zakończenia dobiegu;

1.1.27 Program pokazu (*Flying Display Programme*) – harmonogram określający działania lotnicze mające charakter widowiskowy, realizowane w ramach imprezy masowej.

1.1.28 Świadectwo zdatości do lotu – dokument wydany przez właściwą władzę lotniczą stwierdzający zdatość do lotu statku powietrznego ze wskazaniem podstawy prawnej na podstawie której został wydany.

1.1.29 Służba porządkowa (*Security service*) – służbę wyznaczoną i przygotowaną do zapewnienia bezpiecznego przebiegu imprezy, spełniającą wymagania określone w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 2 lipca 2002 r. w sprawie wymogów, jakie powinny spełniać służby porządkowe

organizatora imprezy masowej w zakresie wyszkolenia i wyposażenia, oraz szczegółowych warunków i sposobów ich działania (Dz. U. Nr 113, poz. 986);

1.1.30 STANAG (*Standarization Agreement*) – dokument władz wojskowych państw NATO, określający zasady realizacji określonych działań lub przedsięwzięć. Zasady bezpieczeństwa podczas wykonania pokazu lotniczego przez wojskowe statki powietrzne określa STANAG nr 3533;

1.1.31 Strefa pokazu lotniczego (*Display Air Traffic Zone / Flying Disply Area*) – wyznaczoną okresowo, przestrzeń powietrzną o określonych granicach poziomych i pionowych, wydzieloną dla potrzeb wykonania pokazu;

1.1.32 Upoważnienie pokazu (*Display Authorization*) – wydany przez Prezesa Urzędu lub inną uprawnioną organizację lotniczą, imienny dokument potwierdzający uprawnienia pilota (skoczek spadochronowego) do wykonania pokazu akrobacji wyczynowej i grupowej, określający typ, grupę statków powietrznych, poziom umiejętności akrobacyjnych, ograniczenia oraz inne warunki związane z jego wykonaniem;

1.1.33 Widz (*Spectator*) – osobę obserwującą pokazy lotnicze i pozostającą w granicach terenów wydzielonych dla publiczności;

1.1.34 Wystawa statyczna sprzętu lotniczego (*Static Aircraft Display*) – ekspozycję urządzeń, sprzętu lotniczego oraz statków powietrznych, w tym biorących udział w pokazie lotniczym podczas imprezy, przy czym urządzenia i statki powietrzne są niedostępne dla publiczności;

1.2 POSTANOWIENIA OGÓLNE

1.2.1 Odstępstwami/wyjątkiem wprowadzonymi na czas przeprowadzenia treningów i pokazów lotniczych mogą być zezwolenia na:

- a) loty poniżej wysokości 300 m w wyznaczonej strefie pokazu, w rejonie lotniska (lądowiska) albo nad osiedlami lub innymi skupiskami ludności;
- b) wyrzucanie lub unoszenie ładunków albo osób, z wyjątkiem skoczków spadochronowych;
- c) przewożenie osób na zewnątrz statku powietrznego w miejscu do tego nieprzystosowanym w normalnej eksploatacji (np. stanie na skrzydle, itp.);
- d) loty z prędkością powyżej 460 km/h (250 kt) na wysokości poniżej 3050 m (10000 ft, FL 100);
- e) wykonanie pokazu przez pilota zgodnie z postanowieniami, o których mowa w pkt. 2.3.2 oraz 3.5.3;
- f) pobyt na pokładzie statku powietrznego wykonującego lot pokazowy osób nie związanych z wykonaniem pokazu;
- g) przekroczenie dozwolonych nacisków nawierzchni lotniska lub lądowiska.

ROZDZIAŁ 2

WYMAGANIA ZASADNICZE

2.1 POSTANOWIENIA OGÓLNE

2.1.1 Przed zatwierdzeniem programu pokazu, osobie mającej wykonywać obowiązki dyrektora pokazu lotniczego, zaleca się przedstawić Prezesowi Urzędu: licencję pilota lub skoczka spadochronowego z uprawnieniami instruktorskimi, lub dokument równoważny, który potwierdza posiadanie potrzebnej wiedzy oraz doświadczenia w kierowaniu działaniami lotniczymi.

2.1.2 Wzór wniosku o wydanie zgody na przeprowadzenie pokazu określa dodatek nr 1.

2.1.3 W przypadku organizacji pokazu lotniczego nie mającego charakteru publicznego, organizatorowi imprezy zaleca się zawiadomienie Prezesa Urzędu o planowanym przedsięwzięciu nie później niż 7 dni przed jego przeprowadzeniem.

2.1.4 Zawiadomienie o którym mowa w pkt. 2.1.3, wraz z dodatkami zaleca się złożyć na druku formularza stanowiącego dodatek nr 2.

2.2 ZDATNOŚĆ DO LOTU STATKÓW POWIETRZNYCH

2.2.1 Cywilne statki powietrzne biorące udział w pokazach mają obowiązek posiadać świadectwo zdatności do lotu zgodne z ICAO Aneks 8 lub Rozporządzeniem WE 1702/2003 wydane przez kompetentne władze lotnicze państwa rejestracji.

2.2.2 Cywilne statki powietrzne posiadające dokumenty inne niż wymienione w pkt 2.2.1 obowiązane są uzyskać zgodę Prezesa Urzędu na wykonywanie lotów nad terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

2.2.3 Państwowe statki powietrzne mają obowiązek posiadania świadectwa zdatności do lotu wydanych przez kompetentną władzę lotniczą.

2.2.4 Za gotowość statku powietrznego do wykonania lotu w trakcie trwania pokazów, jak również wystawienie dokumentu potwierdzającego taką zdatność (jeśli wymagają tego przepisy kraju rejestracji) odpowiedzialny jest dowódca załogi statku powietrznego.

2.3 UDZIAŁ PAŃSTWOWYCH STATKÓW POWIETRZNYCH W CYWILNYCH POKAZACH LOTNICZYCH

2.3.1 Pokazy lotnicze organizowane przez jednostki organizacyjne podlegające Ministrowi Obrony Narodowej realizowane są w oparciu o odrębne przepisy, (Norma Obronna NO-05-A014:2006 Pokazy i wystawy sprzętu lotniczego – Wymagania podstawowe) z zastrzeżeniem art. 1 ust. 3 i 5 ustawy z

dnia 3 lipca 2002 r. - Prawo lotnicze (Dz. U. z 2006 r. Nr 100, poz. 696, z późn. zm.).

2.3.2 Zapewnia się stosowanie niniejszych wytycznych podczas organizacji publicznych pokazów lotniczych przez podmioty cywilne na lotniskach wpisanych do rejestru lotnisk, prowadzonym przez Ministra Obrony Narodowej.

2.3.3 Organizatorowi imprezy, w której uczestniczą wojskowe statki powietrzne zaleca się spełnienie wymogów strony wojskowej w zakresie zabezpieczenia logistycznego oraz ochrony statków powietrznych, o ile podpisana umowa lub inne porozumienie bilateralne nie stanowi inaczej.

2.4 UDZIAŁ ZAGRANICZNYCH ZAŁÓG I STATKÓW POWIETRZNYCH

2.4.1 W przypadku udziału w pokazie załóg i statków powietrznych z krajów wydających upoważnienie pokazu, wydane przez władzę lotniczą kraju uczestnika, upoważnienie pokazu zachowuje ważność podczas udziału w pokazach lotniczych na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, z zastrzeżeniem przestrzegania ograniczeń i warunków określonych w zgodzie na ich przeprowadzenie.

2.4.2 W przypadku udziału w pokazie lotniczym pilota posiadającego licencję wydaną przez władzę kraju nie będącego sygnatariuszem Konwencji Chicagowskiej lub nie wydającego upoważnienia pokazu, Prezes Urzędu może uznać inny dokument potwierdzający posiadane kwalifikacje, z zastrzeżeniem przestrzegania ograniczeń i warunków określonych w zgodzie na prowadzenie pokazów. Otrzymane w tym trybie upoważnienie ma charakter jednorazowy i uprawnia pilota do wykonania pokazu, na który zostało wydane.

2.4.3 W przypadku udziału w pokazie lotniczym wojskowych statków powietrznych zaleca się stosować następujące zasady:

- a) zagraniczne załogi wojskowych statków powietrznych i zespołów akrobacyjnych z krajów członkowskich NATO, podczas realizacji pokazu na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, zobowiązane są przestrzegać zasad określonych w STANAG-3533, o ile podpisana umowa międzynarodowa lub inne porozumienie bilateralne nie stanowi inaczej,
- b) zagraniczne wojskowe załogi pojedynczych statków powietrznych i zespołów akrobacyjnych z krajów nie będących członkami NATO, podczas realizacji pokazu zobowiązane są przestrzegać zasad określonych w zgodzie na przeprowadzenie pokazu wydanej przez Prezesa Urzędu, o ile podpisana umowa międzynarodowa lub inne porozumienie bilateralne nie stanowi inaczej,
- c) organizator imprezy zobowiązany jest uzyskać zezwolenie Ministra Obrony Narodowej na udział w pokazie zagranicznych, wojskowych statków powietrznych niezależnie od kraju z którego pochodzą. Dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się poinformowanie zainteresowanych załóg i zespołów

o konieczności przestrzegania przepisów, o których mowa w lit. a i w lit. b, przed przylotem do Rzeczypospolitej Polskiej,

- d) uczestniczące w pokazie krajowe i zagraniczne historyczne, wojskowe statki powietrzne wpisane do rejestru cywilnych statków powietrznych kraju właściciela i użytkowane przez podmioty cywilne uznaje się jako wojskowe statki powietrzne. Dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się poinformowanie zainteresowanych o konieczności przestrzegania przepisów, o których mowa w lit. a i w lit. b, przed przylotem do Rzeczypospolitej Polskiej.

2.4.4 Zaleca się uczestnikowi pokazu lotniczego wykonującemu lot lub loty na cywilnym, zagranicznym statku powietrznym przedstawienie, na polecenie dyrektora pokazu lotniczego, kopii świadectw: rejestracji oraz zdolności do lotu wydane przez władze lotnicze kraju właściciela oraz świadectwa umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej z tytułu incydentów i wypadków lotniczych.

2.4.5 Załoga zagranicznego cywilnego statku powietrznego posiadającego, wydane przez właściwą władzę lotniczą, świadectwo zdolności do lotu z ograniczeniami uzyskuje zgodę Prezesa Urzędu na wykonywanie lotów pokazowych na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.

Celowo pozostawione niezapisane

ROZDZIAŁ 3

PERSONEL ORGANIZUJĄCY ORAZ PLANOWANIE POKAZÓW

3.1 ORGANIZATOR IMPREZY

3.1.1 Organizatorem imprezy może być określona osoba prawna, osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna nie posiadająca osobowości prawnej.

3.1.2 Podmiot, o którym mowa w pkt 3.1.1, odpowiedzialny jest za całokształt działań związanych z jej organizacją i przebiegiem, łącznie z pokazem lotniczym.

3.1.3 W przypadku organizacji pokazów z udziałem dwunastu i więcej statków powietrznych, organizatorowi imprezy zaleca się powołanie zespołu lub zespołów osób funkcyjnych odpowiedzialnych za poszczególne sfery organizacyjne planowanej imprezy.

3.1.4 Pracami powołanego zespołu powinna kierować osoba posiadająca doświadczenie w zakresie organizacji imprez masowych.

3.2 DYREKTOR POKAZU LOTNICZEGO

3.2.1 Dyrektor pokazu lotniczego jest odpowiedzialny, za zgodne z obowiązującymi przepisami przygotowanie i przeprowadzenie wszelkich działań lotniczych w ramach imprezy połączonej z pokazem lotniczym.

3.2.2 Zaleca się, aby dyrektorem, o którym mowa w pkt. 3.2.1 została osoba posiadająca doświadczenie lotnicze i organizacyjne odpowiednie do rozmiaru planowanej imprezy, ilości lotnisk oraz statków powietrznych uczestniczących w jej prowadzeniu i spełniać wymogi określone w pkt 2.1.1.

3.2.3 Dyrektor, o którym mowa w pkt. 3.2.1 jest odpowiedzialny za nadzorowanie przestrzegania dyscypliny lotniczej przez załogi statków powietrznych uczestniczących w pokazie i osoby zabezpieczające logistycznie organizowaną imprezę. Uprawniony jest do kontroli, modyfikacji, lub odwołania poszczególnych elementów lub całego programu pokazu ze względu na warunki atmosferyczne lub inne uwarunkowania mające wpływ na bezpieczeństwo imprezy.

3.2.4 Podczas pokazu lotniczego, w którym biorą udział cztery statki powietrzne lub mniej, obowiązki dyrektora pokazu lotniczego wykonywać może pilot uczestniczący w pokazie lotniczym.

3.2.5 Podczas pokazu lotniczego, w którym uczestniczy mniej niż dwanaście statków powietrznych zezwala się na łączenie funkcji organizatora imprezy i dyrektora pokazu lotniczego, jeżeli wyznaczona osoba posiada właściwe doświadczenie lotnicze.

3.2.6 W przypadku pokazu, w którym bierze udział dwanaście i więcej statków powietrznych, nie zaleca się nakładania na dyrektora pokazu lotniczego innych obowiązków organizacyjnych.

3.2.7 Podczas pokazu lotniczego, w którym bierze udział więcej niż osiem statków powietrznych, dyrektor pokazu lotniczego nie powinien wykonywać lotów w charakterze dowódcy załogi.

3.2.8 Organizatorowi imprezy zaleca się zorganizowanie systemu łączności, pozwalającego dyrektorowi pokazu lotniczego na sprawną dwustronną komunikację z:

- a) personelem lotniczym uczestniczącym w pokazie,
- b) zespołem kontroli bezpieczeństwa lotów (jeżeli został powołany),
- c) służbami ruchu lotniczego,
- d) służbami porządku publicznego i ratowniczych biorącymi udział w zabezpieczeniu imprezy.

3.3 ZESPÓŁ KONTROLI BEZPIECZEŃSTWA LOTÓW

3.3.1 Podczas organizacji i prowadzenia pokazów lotniczych, w których uczestniczyć będzie więcej niż osiem statków powietrznych, organizatorowi imprezy zaleca się powołanie zespołu kontroli bezpieczeństwa lotów.

3.3.2 W skład zespołu, o którym mowa w pkt 3.3.1, powinni wchodzić: przewodniczący oraz od 2 do 4 członków – przedstawiciele personelu lotniczego, posiadający duże doświadczenie lotnicze na różnych typach statków powietrznych. Zaleca się, aby jeden z członków zespołu posiadał doświadczenie w kierowaniu lotami pokazowymi.

3.3.3 Do głównych zadań zespołu, o którym mowa w pkt 3.3.1 należy:

- a) analiza i ocena poziomu bezpieczeństwa programów lotów pokazowych poszczególnych statków powietrznych,
- b) kontrola uprawnień personelu lotniczego uczestniczącego w pokazie,
- c) wszechstronna pomoc dyrektorowi pokazu lotniczego w monitorowaniu bezpieczeństwa treningów i pokazów oraz lotów statków powietrznych związanych z logistycznym zabezpieczeniem imprezy,
- d) zapewnienie obiektywnej oceny zdarzeń, w przypadku stwierdzenia naruszeń warunków bezpieczeństwa oraz programów lotów pokazowych.

3.3.4 Członkowie zespołu, o którym mowa w pkt 3.3.1, powinni: wykonywać zadania również w dniach przylotów i odlotów statków powietrznych uczestniczących w pokazach, oceniać wszystkie elementy pokazów oraz przesłanki do naruszeń dyscypliny przez personel latający.

3.3.5 Decyzję o lokacji członków zespołu, podczas trwania treningów i pokazów, podejmuje przewodniczący

zespołu, w porozumieniu z dyrektorem pokazu lotniczego. Wszyscy członkowie zespołu powinni posiadać bezpośrednią, dwustronną łączność z dyrektorem pokazu lotniczego.

3.3.6 Członkowie zespołu nie mogą czynnie uczestniczyć w pokazie lotniczym, którego bezpieczeństwo nadzorują.

3.3.7 Nie łączy się obowiązków przewodniczącego zespołu kontroli bezpieczeństwa lotów i dyrektora pokazu lotniczego.

3.3.8 W przypadku stwierdzenia naruszeń w zakresie bezpieczeństwa lotu, przewodniczący zespołu kontroli bezpieczeństwa lotów wnioskuje o wstrzymanie albo przerwanie każdego indywidualnego lub grupowego pokazu.

3.3.9 W uzasadnionych przypadkach, przewodniczący, o którym mowa w pkt 3.3.8 ma prawo wnioskować o całkowite przerwanie pokazów lotniczych.

3.3.10 Decyzje w sprawach, o których mowa w pkt 3.3.8 oraz 3.3.9 podejmuje i realizuje dyrektor pokazu lotniczego.

3.3.11 W każdym przypadku, wstrzymania albo przerwania pokazu lotniczego, przewodniczący zespołu powinien, w nieprzekraczalnym czasie dwunastu godzin, od momentu jego zakończenia, przedstawić dyrektorowi pokazu lotniczego pisemną opinię o przyczynach podjętych działań.

3.4 SŁUŻBY ZABEZPIECZENIA POKAZÓW

3.4.1 W zakresie przygotowania, organizacji i kierowania służbami zabezpieczenia organizator imprezy zobowiązany jest przestrzegać postanowień ustawy z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz. U. Nr. 62, poz. 504) oraz aktów wykonawczych z nią związanych.

3.4.2 Dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się udzielenie pracownikom służby porządkowej i informacyjnej szczegółowych wytycznych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa publiczności (na terenie dla niej wyznaczonym) oraz statków powietrznych znajdujących się na ekspozycjach i wystawach statycznych, a także zapewnienie pełnego dostępu do dróg ewakuacyjnych i dróg umożliwiających dojazd pojazddom służb ratowniczych i Policji.

3.4.3 W celu zapewnienia porządku w rejonach manewrowania statkami powietrznymi zaleca się zatrudnić osoby posiadające doświadczenie lotnicze.

3.5 PERSONEL LOTNICZY

3.5.1 Pilot cywilny uczestniczący w pokazie lotniczym powinien posiadać:

- a) ważną licencję pilota,
- b) minimalny poziom doświadczenia określony w pkt 6.4.2,
- c) aktualne nawyki w wykonywaniu elementów pilotażu przewidzianych w planie pokazu,
- d) upoważnienie pokazu, jeżeli jest wymagane,
- e) dokumenty potwierdzające uprawnienia do eksploatacji statku lub statków powietrznych, na których wykonywać będzie loty.

3.5.2 Wymagania, które powinien spełnić pilot (skoczek) spadochronowy ubiegający się o wydanie upoważnienia pokazu do wykonywania akrobacji wyczynowej oraz lotów (skoków) określone są w rozdz. 6.

3.5.3 Piloci państwowych statków powietrznych mogą uczestniczyć w pokazie lotniczym organizowanym przez podmiot cywilny, na podstawie decyzji uprawnionego przełożonego, w którego dyspozycji znajduje się statek.

3.5.4 Piloci, o których mowa w pkt 3.5.3 zobowiązani są do przestrzegania warunków bezpieczeństwa ustalonych przez dyrektora pokazu lotniczego.

3.6 PLANOWANIE IMPREZY POŁĄCZONEJ Z PUBLICZNYM POKAZEM LOTNICZYM.

Organizator imprezy i dyrektor pokazu lotniczego podczas planowania przedsięwzięcia połączonego z pokazem lotniczym powinni ocenić i uwzględnić:

- a) miejsce przeprowadzenia i sposób zarządzania przedsięwzięciem, w tym ocenę:
 - lotniska, lądowiska lub innego miejsca,
 - możliwości wyznaczenia terenów dla publiczności, parkingów samochodowych oraz organizacji systemu informowania widzów,
 - płaszczyzn postoju i manewrowania statków powietrznych (uczestniczących w pokazie i wystawie statycznej, przewożących gości itp.),
 - usytuowania linii i strefy pokazów,
 - potrzeby wykonywania lotów statków powietrznych nad obszarem wydzielonym dla publiczności,
 - minimalnych wysokości lotów,
 - ograniczeń maksymalnych prędkości statków powietrznych,
 - minimalnych warunków atmosferycznych,
 - systemu łączności lotniczej oraz używanych częstotliwości,
 - systemu bezpieczeństwa naziemnego,
 - systemu prowadzenia odpraw personelu lotniczego,
 - aktualności uprawnień do wykonywania lotów oraz dokonać kontroli dokumentów personelu lotniczego uczestniczącego w pokazie w powietrzu,
 - programu pokazów,
 - możliwości i sposobu wykonywania lotów lokalnych,
 - udziału skoczków spadochronowych,
 - udziału modeli latających,

- udziału balonów wolnych,
- b) zasady i sposoby współpracy z Prezesem Urzędu, państwowym organem zarządzania ruchem lotniczym, władzami państwowymi i lokalnymi oraz jednostkami systemów ratownictwa i bezpieczeństwa publicznego, w zakresie:
 - zawiadomienia o zamiarze organizacji przedmiotowego przedsięwzięcia ze wskazaniem proponowanych sposobów współpracy i komunikacji,
 - opracowania harmonogramu współpracy w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa publicznego podczas trwania pokazu.

Celowo pozostawione niezapisane

Rozdział 4

ORGANIZACJA I ZARZĄDZANIE POKAZAMI

4.1 OCENA MIEJSCA POKAZU

4.1.1 W przypadku organizacji publicznych pokazów lotniczych na lotnisku lub lądowisku wpisanym do rejestru lotnisk lub ewidencji lądowisk, zarządzającemu lotniskiem zaleca się przestrzeganie warunków określonych w zgodzie wydanej przez Prezesa Urzędu.

4.1.2 Podczas oceny przydatności lotniska lub lądowiska albo innego miejsca do organizacji pokazu lotniczego lub imprezy lotniczej dyrektor pokazu lotniczego, w odniesieniu do typów statków powietrznych planowanych do udziału, w szczególności powinien uwzględnić następujące czynniki:

- a) własności nawierzchni przeznaczonych do startu, lądowania i kołowania,
- b) dostępne i wymagane parametry startu i lądowania,
- c) wysokość i odległość przeszkód terenowych sąsiadujących z lotniskiem/lądowiskiem oraz ich wpływu na procedury startu i lądowania oraz pokazu,
- d) odległość terenów zurbanizowanych oraz aglomeracji miejskich, w obrębie których znajdują się szkoły, szpitale, z wyjątkiem realizacji procedur startu oraz lądowania objętych ograniczeniami ruchu lotniczego, określonych w § 1 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 6 lutego 2008 r. w sprawie przepisów ruchu lotniczego (Dz. U. z 2008 r. Nr 37, poz. 203),
- e) obecność ferm hodowlanych i innych miejsc chronionych przed nadmiernym hałasem,
- f) odległość stref zakazanych, niebezpiecznych i ograniczonych dla ruchu lotniczego, przestrzeni kontrolowanych, lotnisk, lądowisk i innych miejsc działalności lotniczej (np.: terenów gdzie wykonywane są skoki spadochronowe, loty na lotniach, motolotniach, paralotniach, itp.),
- g) dostępność oraz stan techniczny dróg dojazdowych dla pojazdów służb ratowniczych – stosownie do wielkości planowanej imprezy.

4.1.3 Dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się określenie minimalnych wysokości lotu nad terenami, o których mowa w pkt: 4.1.3 lit. d – f. Stosownie do aktualnych uprawnień załóg statków powietrznych uczestniczących w pokazie w powietrzu.

4.1.4 Szczegóły ograniczeń powinny zostać opublikowane w poleceniu operacyjnym organizowanej imprezy, o których mowa w pkt. 4.11.2.

4.1.5 Zaleca się aby organizator imprezy wydał zakaz sprzedaży balonów – zabawek wypełnionych gazami lżejszymi od powietrza, na terenie przewidzianym dla publiczności, ze względu na

zagrożenie dla statków powietrznych uczestniczących w pokazach.

4.2 TERENY DLA WIDZÓW, PARKINGI SAMOCHODOWE ORAZ SYSTEM INFORMOWANIA PUBLICZNOŚCI

4.2.1 Dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się wyznaczenie terenów lub płaszczyzn dla publiczności oraz parkingów samochodowych z uwzględnieniem planowanej działalności lotniczej. Żadna z wyznaczonych przestrzeni, dostępna dla publiczności nie powinna być wyznaczona w odległości, od linii pokazów, mniejszej niż ta, o której mowa w pkt 4.4.11.

4.2.2 Tereny lub płaszczyzny dla publiczności oraz parkingi samochodowe powinny zostać usytuowane poza granicą terenów dla widzów i nie mogą ograniczać możliwości manewrów statków powietrznych uczestniczących w imprezie lotniczej.

4.2.3 W przypadku konieczności wyznaczenia terenów lub płaszczyzn parkingowych dla samochodów i statków powietrznych nie uczestniczących w pokazach - poza linią pokazów (w strefie pokazów) zaleca się aby dyrektor pokazu lotniczego nie zezwolił publiczności na dostęp do tych płaszczyzn podczas trwania pokazów lotniczych.

4.2.4 System nagłośnienia terenów lub płaszczyzn dostępnych dla publiczności jest jednym z najistotniejszych systemów informacyjnych. Organizatorowi imprezy zaleca się zapewnienie słyszalności systemu nagłośnienia wzdłuż całej granicy terenów dla widzów.

4.2.5 Zaleca się aby stanowisko komentatora imprezy było usytuowane w sposób umożliwiający szybkie dostarczenie ważnych wiadomości i komunikatów kryzysowych oraz natychmiastowe przekazanie ich do wiadomości publicznej.

4.2.6 Treści komunikatów kryzysowych dotyczące najistotniejszych zagrożeń mogących wystąpić podczas imprezy, powinny znajdować się na stanowisku komentatora podczas jej trwania.

4.3 PARKOWANIE ORAZ MANEWROWANIE NAZIEMNE STATKÓW POWIETRZNYCH

4.3.1 Statki powietrzne biorące udział w pokazie lotniczym powinny być ustawione na płaszczyznach, niedostępnych dla publiczności, oddzielonych od płaszczyzn przeznaczonych do ekspozycji oraz statków nie biorących udziału w pokazach.

4.3.2 Dopuszcza się na udział w pokazie lotniczym statku powietrznego uczestniczącego w wystawie statycznej sprzętu lotniczego po przeholowaniu, na płaszczyznę manewrową niedostępną dla publiczności, przed uruchomieniem zespołu lub zespołów napędowych.

4.3.3 Podczas holowania statku powietrznego na ziemi organizator imprezy zapewnia bezpieczeństwo

publiczności i przestrzega separacji, o której mowa w pkt 4.3.7 i 4.3.8.

4.3.4 Manewrowanie statkiem powietrznym uczestniczącym w wystawie statycznej sprzętu lotniczego z wykorzystaniem autonomicznego zespołu lub zespołów napędowych, powinno być zabronione.

4.3.5 Podczas przedstartowego przygotowywania statku powietrznego, uczestniczącego w pokazie załoga oraz personel obsługi bezwzględnie przestrzegają warunków bezpieczeństwa określonych w instrukcji użytkowania danego typu statku.

4.3.6 Płaszczyna przygotowania statku powietrznego powinna być chroniona w sposób uniemożliwiający wtargnięcie osób nieupoważnionych.

4.3.7 Tereny lub płaszczyzny dla publiczności oraz parkingi samochodowe powinny zostać usytuowane w odległości od dróg kołowania zapewniającej separację nie mniejszą niż 10 metrów od najbliższej części kołującego statku powietrznego.

4.3.8 Odległość, o której mowa w pkt. 4.3.7, powinna być zwiększona do minimum 15 metrów w przypadku udziału w imprezie lub pokazie samolotów odrzutowych lub ciężkich śmigłowców.

4.3.9 Zgodnie z przepisami przeciwpożarowymi zabrania się osobom nieupoważnionym zbliżania do wyznaczonego miejsca tankowania paliwa lub uzupełniania gazów technicznych statków powietrznych, na odległość mniejszą niż 50 metrów.

4.3.10 Powierzchnie lotniska, na których manewrują statki powietrzne uczestniczące w pokazie, muszą być oddzielone od terenów przeznaczonych dla publiczności przy pomocy skutecznych barier, przez cały czas trwania imprezy. Organizatorowi imprezy zaleca się poinformowanie publiczności o ustaleniach obowiązujących w tym zakresie oraz sposobach kontroli ich przestrzegania.

4.3.11 Personel latający i pasażerowie statków powietrznych nie biorący udziału w imprezie, podczas trwania pokazu lotniczego, zobowiązani są przebywać na terenie przeznaczonym dla widzów.

4.3.12 W przypadku wyznaczenia płaszczyzny postoju statków powietrznych nie biorących udziału w imprezie, w odległości większej niż 1000 metrów od terenów dla widzów, organizatorowi imprezy zaleca się ustalenie metody transportu, z zachowaniem ciągłej łączności z dyrektorem pokazu lotniczego oraz powiadomienie o tym zainteresowanych.

4.3.13 Zabrania się palenia tytoniu oraz przebywania z otwartym ogniem w odległości mniejszej niż 15 metrów od statków powietrznych znajdujących się na terenie wystawy statycznej sprzętu lotniczego oraz ekspozycji statków powietrznych.

4.3.14 Zaleca się aby granica terenów dla widzów nie była wyznaczona bliżej niż 75 metrów od linii centralnej drogi startowej, używanej do startów i lądowań, statków powietrznych uczestniczących w imprezie lub pokazie lotniczym.

4.3.15 Dyrektor pokazu lotniczego może zabronić startów i lądowań statków powietrznych w trakcie realizacji pokazu lotniczego przez inny statek powietrzny.

4.4 LINIA POKAZU

4.4.1 Statki powietrzne realizują programy lotów pokazowych w odniesieniu do wyznaczonej linii pokazu. Na lotniskach wyposażonych w sztucznie utwardzone drogi startowe linia pokazu powinna być wyznaczona równolegle do krawędzi jednej z tych dróg.

4.4.2 Na innych lotniskach, lądowiskach lub terenach, nad którymi wykonywane będą pokazy innych niż określone w pkt 4.4.1 i na których linia pokazu nie jest wyznaczona przez jedną z krawędzi sztucznie utwardzonej drogi startowej, organizatorowi imprezy zaleca się wytyczenie jej w sposób widoczny dla załóg uczestniczących w pokazach.

4.4.3 W przypadku, o którym mowa w pkt 4.4.2 do wyznaczenia linii pokazu zaleca się wykorzystywać jaskrawo kolorowe figury przestrzenne (piramida, sześcián itp.), płótna lub linie malowane bezpośrednio na nawierzchni lotniska lub lądowiska.

4.4.4 Dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się dokonywanie oceny linii pokazu w zakresie prawidłowości jej wytyczenia oraz widoczności z powietrza.

4.4.5 Decyzję o wyznaczeniu jednej lub więcej linii pokazu, podejmuje dyrektor lotniczego pokazu stosownie do typów statków powietrznych i rodzajów lotów wykonywanych w ramach pokazów.

4.4.6 Jeżeli loty pokazowe wykonywane są nad powierzchnią wody (morze, naturalne lub sztuczne zbiorniki wodne) linia lub linie pokazu powinny być wyznaczone przy pomocy, dobrze widocznych boi lub łodzi.

4.4.7 Dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się wyznaczenie, w sposób widoczny dla załóg, centralnego punktu pokazów, jeżeli nie jest on wyznaczony przez charakterystyczny obiekt terenowy.

4.4.8 Odległość pomiędzy linią pokazu, a granicą terenów dla widzów uzależniona jest od prędkości statków powietrznych oraz typu pokazu. Minimalne odległości określone zostały w tabeli nr 4.1.

4.4.9 Zakresy prędkości ujęte w tabeli nr 4.1 odnoszą się do chwilowej, maksymalnej prędkości podczas wykonywania lotu w ramach pokazu.

4.4.10 W przypadku wykonywania lotów w ugrupowaniach odległość, o której mowa w tabeli 4.1

odnosi się do statku powietrznego znajdującego się najbliżej publiczności.

4.4.11 Minimalne odległości separacji widzów od statków powietrznych uczestniczących w pokazie w powietrzu określone są w tabeli nr 4.1.

Tabela nr 4.1
Minimalne odległości separacji widzów.
Przeloty i akrobacja

Prędkość statku powietrznego (IAS)		Rodzaj pokazu	
(kt)	(km/h)	przelot	akrobacja
< 100	< 180	100 m	150 m
100 – 200	180 – 360	100 m	150 m
200 - 300	360 – 540	150 m	200 m
> 300	> 540	200 m	230 m

4.4.12 W przypadku realizacji pokazów lotniczych, w których figury pionowe wykonywane są w kierunku publiczności pod kątem 45° i większym, minimalna odległość zakończenia figury (linia pokazu) nie może być mniejsza niż 450m.

4.4.13 Minimalna odległość, o której mowa w punkcie 4.4.12 w przypadku, kiedy tory lotów statków powietrznych w locie zespołu przecinają się na kursach przeciwnych, nie może być mniejsza niż 230 m.

4.4.14 Dyrektor pokazu lotniczego może zezwolić na zmniejszenie odległości w odniesieniu do śmigłowców manewrujących w zawisie.

4.4.15 Zabrania się przekraczania linii pokazu w kierunku granicy terenów przewidzianych dla publiczności.

4.4.16 Pilot zobowiązany jest planować pokaz tak, aby nie przekroczyć minimalnej odległości separacji od publiczności. Podczas planowania należy uwzględnić prędkość i kierunek wiatru.

4.4.17 Pilotom samolotów oraz śmigłowców nie zezwala się na wykonywanie lotów w rejonie publiczności, budynków i innych statków powietrznych, w odległości mogącej powodować zagrożenia wywołane strumieniem zaśmigłowym.

4.5 LOTY NAD PUBLICZNOŚCIĄ

4.5.1 Zabrania się wykonywania lotów nad publicznością oraz parkingami samochodowymi przez statki powietrzne uczestniczące w pokazie oraz realizujące zadania w ramach logistycznego zabezpieczenia imprezy, z wyjątkiem:

- a) statków powietrznych przewożących skoczków spadochronowych, które mogą przelatywać nad terenami dla publiczności i parkingami samochodowymi podczas lotu, na kursie zrzutu

na wysokości nie mniejszej niż 500 m (1500 ft) nad terenem,

- b) skoczków spadochronowych podczas lądowania na wysokości większej niż 8 m (25 ft),
- c) balonów załogowych na wysokościach nie mniejszych niż te, o których mowa w tabeli 4.2.

Tabela nr 4.2
Minimalne odległości separacji widzów.
Balony załogowe

Rodzaj pokazu	Separacja pozioma	Minimalna wysokość i warunki przelotu nad publicznością
Lot na uwieży	20 m	brak
Start do lotu wolnego z obszaru pokazu	20 m	25 m lub 75 ft podczas przelotu w locie wznoszącym 15 m lub 50 ft nad przeszkodami
Lądowanie na obszarze pokazu w locie wolnym	50 m	100 m lub 300 ft podczas przelotu w locie poziomym 15 m lub 50 ft nad przeszkodami

4.6 MINIMALNE WYSOKOŚCI LOTU

4.6.1 Podczas organizacji i prowadzenia pokazów pilotażu grupowego Prezes Urzędu może wyrazić zgodę na przestrzeganie następujących minimalnych wysokości lotu:

- a) 100 m (300 ft) – podczas przelotów na stałej wysokości, z wyjątkiem śmigłowców manewrujących w zawisie,
- b) 150 m (500 ft) – podczas zniżania w figurach akrobacji oraz wykonywania lotów odwróconych.

4.6.2 Podczas organizacji i prowadzenia pokazów pojedynczych statków powietrznych Prezes Urzędu może wyrazić zgodę na przestrzeganie następujących minimalnych wysokości lotu:

- a) 30 m (100 ft) – podczas przelotów na stałej wysokości, z wyjątkiem śmigłowca manewrującego w zawisie,
- b) 50 m (170 ft) – podczas zniżania w figurach akrobacji oraz wykonywania lotów odwróconych.

4.6.3 Jeżeli pokazy wykonywane będą nad lotniskiem lub lądowiskiem wpisanym do rejestru lub ewidencji albo obszarem wodnym, Prezes Urzędu może wyrazić zgodę na wykonywanie lotów z zachowaniem minimalnej wysokości lotu, określonej w indywidualnym upoważnieniu pokazu wydanym przez właściwą władzę lotniczą.

4.6.4 Dyrektor pokazu lotniczego jest upoważniony do ustalenia minimalnych wysokości pokazu wyższych niż te, o których mowa w pkt 4.6.1, uwzględniając fakt, że piloci posiadają utrwalone nawyki w wykonywaniu pokazu na wysokościach określonych w upoważnieniach.

4.6.5 Podmiot, o którym mowa w pkt 4.6.4, zobowiązany jest poinformować personel latający uczestniczący w pokazach o ustalonych minimalnych wysokościach lotów.

4.6.6 Załogi wojskowych statków powietrznych zobowiązane są do przestrzegania ustalonych przez dyrektora pokazu lotniczego minimalnych wysokości lotu.

4.6.7 Podczas pokazu skoków spadochronowych zaleca się kontrolę prawidłowości otwarcia spadochronu na wysokości 600 m (2000 ft).

4.6.8 Dyrektor pokazu lotniczego może zezwolić na obniżenie wysokości otwarcia spadochronu do 500 m (1500 ft).

4.7 MAKSYMALNE PRĘDKOŚCI LOTU

4.7.1 Podczas wykonywania treningów i pokazów zabrania się wykonywania lotów z prędkościami większymi niż:

- a) 0.9 liczby Macha lub,
- b) 1100 km/h (600 kts).

4.7.2 Zgodę na wykonywanie lotów z prędkością większą niż 460 km/h (250 kts), na wysokości mniejszej niż 3050 m (10000 ft, FL-100) wydaje Prezes Urzędu, na wniosek dyrektora pokazu lotniczego.

4.8 MINIMALNE WARUNKI ATMOSFERYCZNE

4.8.1 Dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się określenie i opublikowanie w poleceniu operacyjnym, do wiadomości uczestników, minimalnych warunków atmosferycznych prowadzenia treningów i pokazów. Zaleca się przestrzeganie minimalnych warunków atmosferycznych określonych w tabeli nr 4.3.

4.8.2 Podczas ustalania minimalnych warunków atmosferycznych dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się uwzględniać charakterystyki operacyjne statków powietrznych mających uczestniczyć w pokazie oraz ograniczenia wynikające z zezwoleń pilotów.

4.8.3 Podczas organizacji i prowadzenia pokazów nad obszarami wodnymi, dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się aby uwzględnił zjawiska atmosferyczne mające wpływ na widoczność horyzontu naturalnego.

4.9 CZĘSTOTLIWOŚCI ŁĄCZNOŚCI RADIOWEJ

4.9.1 Podczas ustalania częstotliwości łączności radiowej niezbędnych do bezpiecznego prowadzenia pokazów, organizatorowi imprezy oraz dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się aby przestrzegali zasad, o

których mowa w Zbiorze Informacji Lotniczych – Polska (AIP-Polska).

4.9.2 W przypadku konieczności wydzielenia, ze względów bezpieczeństwa, dodatkowych częstotliwości, organizator imprezy powinien wystąpić o ich przydzielenie do Urzędu Komunikacji Elektronicznej.

Tabela nr 4.3
Minimalne warunki atmosferyczne prowadzenia pokazów lotniczych.

4.10 NAZIEMNE EFEKTY SPECJALNE

4.10.1 Jeżeli podczas imprezy lotniczej używane są materiały wybuchowe lub inne środki pirotechniczne, organizatorowi imprezy zaleca się aby przestrzegał bezpieczeństwa widzów i statków powietrznych oraz dróg kołowania, startu i lądowania przed skutkami ich użycia.

4.10.2 Dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się aby poinformował uczestniczący personel lotniczy o miejscu, czasie i sposobie użycia środków pirotechnicznych podczas pokazu.

4.11 ODPRAWY PRZED LOTAMI I PO LOTACH

4.11.1 Pilot nie może uczestniczyć w pokazie w powietrzu, jeżeli nie brał udziału w odprawie przed lotem.

4.11.2 Organizatorowi imprezy zaleca się opracowanie i dostarczenie wszystkim uczestnikom pokazów pisemnego polecenia operacyjnego, zawierającego informacje dotyczące:

- a) miejsca, daty, godziny i czasu trwania pokazu,
- b) planowanego programu pokazu oraz godziny odprawy przedlotowej,
- c) mapę lub mapy miejsca pokazu przedstawiające zorientowanie:
 - terenów dostępnych dla widzów,
 - miejsca postoju statków powietrznych biorących udział w pokazie, wystawie statycznej itp.,
 - obszaru i linii granicznych pokazu,
 - przeszkód terenowych w rejonie pokazu (w odległości właściwej do promienia pokazu statków powietrznych),
 - stref wyczekiwania,
 - stałych tras dolotu do pokazu,
- d) informacji służby kontroli ruchu lotniczego o:
 - przylotach i odlotach,
 - częstotliwościach radiowych i kodach transpondera,
 - procedurach pokazu,
 - granicach pokazu i minimach pogodowych,
 - lokalnych ograniczeniach ruchu lotniczego,
- e) informacji w zakresie ochrony środowiska,
- f) służb i procedur ratowniczych,
- g) procedur obsługi naziemnej, parkowania i uzupełniania paliwa,
- h) wymagań dotyczących dokumentacji,
- i) nazwisk organizatorów pokazu oraz telefonów kontaktowych i numerów faxów.

4.11.3 Treść informacji lotniczej ujętej w poleceniu operacyjnym powinna być uzgodniona z dyrektorem

Rodzaj statku powietrznego	Typ pokazu lotniczego		Minimalne warunki atmosferyczne		
			Podstawa chmur (zachmurzenie $\geq 4/8$)		Widzialność
			(m)	(ft)	(km)
Śmigłowce i inne statki powietrzne o prędkości przeciągnięcia poniżej 95 km/h lub 50 kt	Przeloty oraz pokaz akrobacji w poziomie	Pojedyncze statki	150	500	1.5
		Formacje	200	700	3.0
	Pokaz pełnej akrobacji	Pojedyncze statki	300	1000	3.0
		Formacje	400	1300	5.0
Inne statki powietrzne	Przeloty oraz pokaz akrobacji w poziomie	Pojedyncze statki	200	700	3.0
		Formacje	300	1000	5.0
	Pokaz pełnej akrobacji	Pojedyncze statki	500	1600	5.0
		Formacje tłokowe	500	1600	5.0
		Formacje odrzutowe	1000	3300	8.0

pokazu lotniczego oraz przewodniczącym zespołu kontroli bezpieczeństwa pokazów.

4.11.4 Dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się przeprowadzenie odprawy przed lotami w każdym dniu treningu i pokazu.

4.11.5 Odprawa przedlotowa powinna obejmować informacje niezbędne do bezpiecznej realizacji zaplanowanych przedsięwzięć. Wykaz elementów odprawy przedlotowej jest określony w pkt 4.11.2.

4.11.6 Podczas treningów i pokazów połączonych ze startem oraz lądowaniem uczestników na dwóch lub więcej lotniskach, innych niż lotnisko pokazu, dyrektorowi pokazu zaleca się przeprowadzenie odprawy przedlotowej, w jeden z niżej wymienionych sposobów:

- a) poprzez uprawnioną osobę na lotnisku startu statków powietrznych,
- b) osobiście z wykorzystaniem technicznych środków łączności.

4.12 UBEZPIECZENIE

4.12.1 Zgodnie z postanowieniami ustawy, o której mowa w pkt 3.4.1, organizator imprezy połączonej z publicznym pokazem lotniczym zobowiązany jest do ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone uczestnikom imprezy, na którą wstęp jest odpłatny.

4.12.2 Szczegóły związane z ubezpieczeniem określa rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 grudnia 2003 r. w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej organizatorów imprez masowych (Dz. U. Nr 220 poz. 2179).

4.12.3 Organizatorowi imprezy zaleca się dostarczenie Prezesowi Urzędu kopii polisy lub innych dokumentów świadczących o ubezpieczeniu, przed datą rozpoczęcia okresu ubezpieczenia.

4.12.4 Dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się sprawdzenie czy właściciele, użytkownicy oraz statki powietrzne uczestniczące w pokazie są objęte ubezpieczeniem od odpowiedzialności cywilnej.

4.12.5 Uczestnik pokazu ma prawo wglądu do polisy lub innych dokumentów świadczących o ubezpieczeniu.

4.13 LOTY POKAZOWE

4.13.1 Dyrektor pokazu lotniczego powinien zapewnić wszystkim uczestnikom możliwość wykonania lotu treningowego w wyznaczonej strefie, przed rozpoczęciem pokazu lotniczego.

4.13.2 Pilot mający uczestniczyć w pokazie lotniczym przedstawia plan lotu pokazowego w formie i czasie określonym przez dyrektora pokazu lotniczego.

4.13.3 Podczas lotu pokazowego na pokładzie statku powietrznego może przebywać wyłącznie załoga statku powietrznego, w niezbędnym składzie, zapewniającym bezpieczne wykonanie zadania.

4.13.4 Zaleca się, aby wykonywanie lotów w ugrupowaniach zwartych i luźnych przez statki powietrzne należące do różnych właścicieli – podmiotów organizacyjnych – odbywało się po wyrażeniu przez nich pisemnej zgody.

4.14 LOTY LOKALNE

4.14.1 Zezwala się na wykonywanie lokalnych lotów widokowych wyłącznie na lotniskach ujętych w rejestrach lotnisk cywilnych lub wojskowych oraz lądowiskach wpisanych do ewidencji lądowisk, przez podmioty posiadające certyfikat operatora lotniczego - AOC.

4.14.2 Zaleca się, aby dyrektor pokazu lotniczego koordynował lokalne loty oraz sprawował nadzór nad ich bezpieczeństwem.

4.14.3 Zabrania się wykonywania startów i lądowań statków powietrznych, wykonujących lokalne loty, podczas trwania pokazu w powietrzu.

4.14.4 Zaleca się, aby operator statku powietrznego w porozumieniu z organizatorem imprezy, zapewnienil pasażerom eskortę podczas poruszania się pomiędzy miejscem postoju statków powietrznych i terenem przewidzianym dla widzów.

4.14.5 Zaleca się, aby operator statku powietrznego wykonujący lokalne loty sporządzał listy pasażerów każdego lotu, przy czym jeden egzemplarz listy powinien znajdować się na pokładzie statku

powietrznego, drugi u przedstawiciela operatora pozostającego na ziemi.

4.14.6 W razie zaistnienia wypadku lotniczego zaleca się operatorowi, o którym mowa w pkt 4.14.5, udostępnienie listy służbom ratowniczym.

4.14.7 W przypadku wykorzystywania śmigłowców do przewozu pasażerów w ramach lokalnych lotów, dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się wyznaczenie płaszczyzny startów i lądowań z uwzględnieniem wpływu strumienia zaśmigłowego na bezpieczeństwo widzów, statków powietrznych oraz elementów infrastruktury lotniska.

4.14.8 Operator śmigłowca powinien przeprowadzić instruktaż dla pasażerów, na temat zasad bezpieczeństwa podczas pobytu na płaszczyźnie startów i lądowań śmigłowców.

4.15 SKOKI SPADOCHRONOWE JAKO ELEMENT POKAZU

4.15.1 Dyrektorowi pokazu lotniczego, w ramach, którego odbywać się będą skoki spadochronowe, zaleca się:

- a) poinformowanie pilotów uczestniczących w pokazie lotniczym, lotach lokalnych oraz logistycznym zabezpieczeniu pokazu, o czasie, planowanym miejscu lądowania oraz innych, istotnych dla bezpieczeństwa elementach,
- b) wstrzymanie startów i lądowań statków powietrznych na lotnisku (lądowisku), na którym odbywają się skoki,
- c) wstrzymanie pracy zespołów napędowych statków powietrznych uczestniczących w pokazach, w odległości 250 m (1000 m w przypadku wykonywania lotów lokalnych) od planowanego miejsca lądowania skoczków,
- d) zobowiązanie pilotów statków powietrznych, znajdujących się w odległości większej niż 250 m, do obserwowania skoczków spadochronowych podczas opadania oraz wyłączenia zespołów napędowych w przypadku powstania zagrożenia.

4.15.2 Dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się planowanie przebiegu pokazu w sposób pozwalający na bezpieczną realizację skoków spadochronowych.

4.15.3 Inne wymagania dotyczące wykonywania pokazu przez skoczków spadochronowych określone są w rozdziale 9.

4.16 POKAZ MODELI LATAJĄCYCH JAKO ELEMENT POKAZU

4.16.1 Loty modeli latających, jako element pokazu lotniczego mogą odbywać się wyłącznie na podstawie przepisów FAI.

4.16.2 Modelarz uczestniczący w pokazie lotniczym zobowiązany jest posiadać ważną licencję sportową

modelarza lotniczego i kosmicznego Aeroklubu Polskiego.

4.16.3 Podczas pokazu lotniczego loty modeli latających powinny odbywać się pod nadzorem kierownika linii lotów, którego wyznacza dyrektor pokazu lotniczego.

4.16.4 Organizator imprezy nie powinien wyznaczać strefy lotów modeli latających w obszarze przeznaczonym dla publiczności. Zabrania się wykonywania, na obszarze pokazów lotów niekierowanymi modelami i raketami.

4.16.5 Minimalne odległości separacji widzów od modeli latających uczestniczących w pokazie w locie określa tabela nr 4.4.

Tabela nr 4.4
Minimalne odległości separacji widzów.
Modele latające.

Typ modelu	Masa modelu	Odległość od publiczności
Na uwięzi	każda	15 m
Sterowane radiem z napędem tłokowym	< 7 kG	30 m
	≥ 7 kG	50 m
Sterowane radiem z napędem odrzutowym	każda	75 m

4.16.6 Kierownik linii lotów powinien, po uzgodnieniu z dyrektorem pokazu lotniczego zwiększyć odległości, o których mowa w tabeli nr 4.4 stosownie do rozmiarów i wagi modeli oraz doświadczenia modelarzy uczestniczących w pokazie.

4.16.7 Organizator imprezy zobowiązany jest do zapewnienia łączności pomiędzy dyrektorem pokazu lotniczego i kierownikiem linii lotów.

4.16.8 Kierownik linii lotów zobowiązany jest:

- uczestniczyć w procesie planowania pokazu lotniczego,
- przeprowadzić odprawę przedlotową i odprawę polotową uczestników pokazu modeli,
- sprawować nadzór nad zgodnym z przeznaczeniem użyciem nadajników oraz częstotliwości zapewniających kontrolę nad modelami.

4.16.9 W przypadku udziału w pokazie lotniczym więcej niż dziesięciu modeli statków powietrznych zaleca się wyznaczenie asystenta kierownika linii lotów, w celu zapewnienia pełnej kontroli nad bezpieczną realizacją pokazu modeli w powietrzu.

4.16.10 W przypadku udziału w pokazie lotniczym nie więcej niż czterech modeli latających oraz

posiadania, przez dyrektora pokazu lotniczego, licencji sędziego sportowego Aeroklubu Polskiego (minimum drugiej klasy) może on jednocześnie pełnić funkcję kierownika linii lotów.

4.16.11 Zaleca się kierownikowi linii lotów wstrzymać wykonywanie pokazów modeli latających w locie przy następujących warunkach atmosferycznych:

- widzialność – ≤ 500 m (1500 ft),
- prędkość wiatru – $\geq 12,5$ m/s (25 kt).

4.17 MONITOROWANIE BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNYCH POKAZÓW LOTNICZYCH

4.17.1 Organizatorowi imprezy połączonej z publicznym pokazem lotniczym zaleca się wideofoniczne rejestrowanie przebiegu wszystkich działań lotniczych, związanych z przygotowaniem i przeprowadzeniem pokazu, w miejscu jego realizacji.

4.17.2 W przypadku zaistnienia wypadku lotniczego lub naruszenia warunków bezpieczeństwa pokazu lotniczego organizatorowi imprezy zaleca się przekazanie, zgromadzonych materiałów wideofonicznych, do dyspozycji Prezesa Urzędu lub jednostki organizacyjnej prowadzącej badanie zdarzenia.

Celowo pozostawione niezapisane

ROZDZIAŁ 5

WSPÓŁPRACA Z WŁADZAMI LOTNICZYMI, WŁADZAMI LOKALNYMI ORAZ SŁUŻBAMI SYSTEMÓW RATOWNICTWA

5.1 POSTANOWIENIA OGÓLNE

5.1.1 W celu zapewnienia, zgodnego z obowiązującymi przepisami przygotowania i przeprowadzenia wszelkich działań lotniczych w ramach imprezy masowej połączonej z pokazem lotniczym, a także zapewnienia właściwego obiegu informacji pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi podmiotami, organizatorowi imprezy i dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się przestrzeganie terminów określonych w niniejszym rozdziale.

5.1.2 Organizatorowi imprezy, w terminie 120 dni przed jej przeprowadzeniem, zaleca się wystąpienie z wnioskiem do Ministra Obrony Narodowej o wyrażenie zgody na udział, w planowanej imprezie lotniczej, zagranicznych wojskowych statków powietrznych.

5.2 WPROWADZENIE TYMCZASOWYCH OGRA NICZEŃ W PRZESTRZENI POWIETRZNEJ

5.2.1 Organizatorowi imprezy, w terminie co najmniej 119 dni przed jej przeprowadzeniem, zaleca się przesłanie do instytucji zapewniającej służby żeglugi powietrznej, wniosku w sprawie wprowadzenia ograniczeń w przestrzeni powietrznej w celu zapewnienia bezpieczeństwa ruchu lotniczego podczas realizacji przedsięwzięcia.

5.2.2 Wniosek należy złożyć na druku określonym w dodatku nr 4 do niniejszego załącznika.

5.2.3 Wymagane ograniczenia powinny obejmować okres przylotów, treningów, pokazów lotniczych, dni prasowych oraz odlotów statków powietrznych uczestniczących w imprezie.

5.2.4 Ograniczenia powinny uwzględniać szczególne wymogi załóg i statków powietrznych uczestniczących w pokazie (np. poziome i pionowe wymiary strefy pokazu dla wojskowych statków powietrznych, zespołów akrobacyjnych itp.).

5.2.5 Ograniczenia, o których mowa w pkt 5.2.4 mogą mieć charakter krótkoterminowy (np.: na czas lotu jednego statku powietrznego lub grupy).

5.2.6 Instytucja zapewniająca służby żeglugi powietrznej ogłasza uzgodnione zmiany w Suplemencie do AIP-Polska nie później niż 42 dni przed planowaną imprezą.

5.2.7 Organizatorowi imprezy w porozumieniu z dyrektorem pokazu lotniczego, w terminie 90 dni przed planowanym przeprowadzeniem, zaleca się przesłanie do zagranicznych uczestników pokazu

polecenia operacyjnego dotyczącego planowanego przedsięwzięcia.

5.2.8 Wykaz informacji, które powinny być zawarte w poleceniu operacyjnym, określa pkt 4.11.2.

5.3 WYMAGANIA W ZAKRESIE SŁUŻBY RUCHU LOTNICZEGO

5.3.1 Jeżeli pokaz odbywa się w obszarze objętym kontrolą ruchu lotniczego (ATC), dyrektorowi pokazu lotniczego zaleca się podjęcie działań koordynacyjnych z właściwymi ośrodkami kontroli ruchu lotniczego oraz przedstawienie służbie ruchu lotniczego szczegółów zgody uzyskanej od Prezesa Urzędu.

5.3.2 Podczas przygotowań do przeprowadzenia imprezy organizatorowi zaleca się utworzenie w porozumieniu z dyrektorem pokazu lotniczego, zespołu kierowania pokazami w celu zapewnienia bezpieczeństwa ruchu lotniczego w przestrzeni sąsiadującej z rejonem pokazu lotniczego lub innej imprezy lotniczej.

5.4 ZESPÓŁ KIEROWANIA POKAZAMI

5.4.1 Potrzeba tworzenia zespołu kierowania pokazami zależy od:

- a) rozmiarów i złożoności programu pokazu,
- b) potrzeby koordynacji działań lotniczych,
- c) działalności innych użytkowników przestrzeni powietrznej.

5.4.2 W skład zespołu kierowania pokazami powinni wchodzić:

- a) dyrektor pokazu lotniczego,
- b) kierownik skoków,
- c) kierownik linii lotów,
- d) instruktor pilot lub instruktorzy piloci (kierownicy lotów) odpowiedzialni za nadzór lub kierowanie lotami statków powietrznych uczestniczącymi w pokazie,
- e) kontroler lub kontrolerzy ruchu lotniczego posiadający uprawnienia niezbędne do zapewniania bezpiecznego prowadzenia imprezy lotniczej oraz,
- f) asystent lub asystenci poszczególnych osób funkcyjnych zespołu (jeżeli zachodzi taka potrzeba),
- g) kierownik techniczny.

5.4.3 Podczas formowania zespołu kierowania pokazami, dyrektor pokazu lotniczego przestrzega przepisów dotyczących uprawnień i obowiązków uregulowanych w odrębnych przepisach.

5.5 KIEROWANIE RUCHEM STATKÓW POWIETRZNYCH

5.5.1 Dyrektorowi pokazów lotniczych zaleca się zorganizowanie stanowiska kierowania lotami zapewniającego pełną obserwację statków powietrznych w strefie pokazu, wyposażonego w urządzenia niezbędne do utrzymywania wymaganej łączności radiowej i telefonicznej, o których mowa w pkt 3.2.8, właściwych

warunków pracy oraz kierowania ruchem statków powietrznych uczestniczących w pokazie i logistycznym zabezpieczeniu imprezy.

5.5.2 Kierowanie ruchem statków powietrznych podczas pokazów przez kierującego lotami polega na:

- a) obserwowaniu nadlotniskowego ruchu statków powietrznych oraz otrzymywaniu informacji o aktualnych pozycjach statków powietrznych i zamierzonych kierunkach lotu,
- b) udzielaniu pilotom zezwoleń, wskazówek i informacji niezbędnych do wykonywania zadań lotniczych, w celu ułatwienia bezpiecznego ich wykonania,
- c) utrzymywaniu łączności z właściwym organem służby ruchu lotniczego w celu uzgadniania z nim zezwoleń oraz przekazywania niezbędnych informacji,
- d) koordynacji całokształtu przedsięwzięć organizacyjnych związanych z bezpieczną realizacją pokazów lotniczych.

5.5.3 W zakresie dotyczącym czynności kierującego lotami pokazowymi, zapewnia się wykonywanie tych czynności przez pilota posiadającego uprawnienia instruktora.

5.5.4 Jeżeli kierujący lotami pokazowymi nie posiada uprawnień instruktora w stosunku do niektórych załóg statków powietrznych, wykonujących loty pod jego kierownictwem, zapewnia się wyznaczenie, przez użytkownika tych statków powietrznych, asystenta kierującego lotami pokazowymi, posiadającego wymagane uprawnienia.

5.5.5 W zakresie dotyczącym czynności kierującego lotami pokazowymi, zapewnia się wydawanie poleceń, wynikających z jego kompetencji, w stosunku do całego personelu uczestniczącego w lotach pokazowych lub skokach spadochronowych oraz wszystkich osób uczestniczących w zabezpieczeniu lotów.

5.5.6 Zapewnia się, aby przełożeni kierującego lotami oraz osoby kontrolujące, wydawały polecenia i wskazówki dotyczące wykonywanych lotów pokazowych wyłącznie za pośrednictwem kierującego lotami pokazowymi, o którym mowa w pkt. 5.5.5.

5.5.7 W zakresie dotyczącym działania kierującego lotami pokazowymi, zapewnia się:

- a) przed rozpoczęciem lotów:
 - sprawdzenie części lotniska, która będzie użytkowana podczas lotów i przekazanie wyników tego sprawdzenia do właściwego organu służby ruchu lotniczego,
 - w przypadku wykonywania pokazów w przestrzeni kontrolowanej uzyskanie od właściwego organu służby ruchu lotniczego zezwolenia na wykonanie zaplanowanych lotów i

potwierdzenia gotowości lotniska zapasowego, jeżeli takie lotnisko jest wymagane oraz uzgodnienie z tym organem zasad współdziałania w czasie trwania lotów,

- zapoznanie się z aktualnymi warunkami meteorologicznymi oraz z prognozą pogody w miejscu wykonywania pokazów,
- ustalenie miejsc i kierunków startów, miejsc ustawienia sprzętu lotniczego oraz ich właściwe oznakowanie,
- ustalenie sposobów poruszania się po terenie wykorzystywanym w czasie lotów,
- przeprowadzenie odprawy przedlotowej, o której mowa w pkt. 4.11.4,
- niezwłoczne zawiadomienie właściwego organu służby ruchu lotniczego o rozpoczęciu lotów;

b) podczas lotów:

- nadzorowanie użytkowania przestrzeni powietrznej zgodnie z przydziałem ujętym w zaktualizowanym planie użytkowania przestrzeni powietrznej (AUP) lub w planie użytkowania przestrzeni powietrznej (UUP),
- informowanie ośrodka zarządzania przestrzenią powietrzną Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej (AMC), o trwających co najmniej 1 godzinę przerw w użytkowaniu przydzielonej przestrzeni powietrznej,
- bieżące odwoływanie niewykorzystywanej przestrzeni powietrznej,
- kierowanie ruchem lotniczym statków powietrznych uczestniczących w pokazie,
- bieżącą analizę zmian warunków meteorologicznych i wydawanie odpowiednich poleceń w celu zapewnienia bezpieczeństwa lotów,
- kontrolowanie przestrzegania przepisów lotniczych przez personel latający,
- zgłaszanie do właściwego organu służby ruchu lotniczego czasu startu i lądowania statków powietrznych wykonujących loty trasowe i przeloty, na które złożony został plan lotu oraz informowanie o zmianach w zgłoszonych planach lotów,
- zawiadamianie przełożonych i właściwego organu służb ruchu lotniczego o naruszeniach przepisów lotniczych przez personel latający, podczas wykonywania lotów pokazowych oraz o wypadkach i incydentach lotniczych,
- organizowanie pomocy w przypadku powstania sytuacji niebezpiecznych, wypadku lub incydentu lotniczego,

c) po zakończeniu lotów:

- niezwłoczne zawiadomienie właściwego organu służby ruchu lotniczego o zakończeniu lotów,
- omówienie przebiegu lotów z personelem lotniczym uczestniczącym w lotach,
- skontrolowanie i uzupełnienie obowiązującej dokumentacji.

5.5.8 Jeżeli charakter wykonywanych lotów oraz natężenie ruchu lotniczego na to zezwala, dopuszcza się, aby kierujący lotem lub lotami pokazowymi przebywał w innym miejscu niż to, o którym mowa w pkt. 5.5.1, dogodnym do kierowania lotami – zapewniającym łączność radiową i telefoniczną oraz obserwację statków powietrznych wykonujących lot w strefie pokazu.

5.6 SŁUŻBY SYSTEMÓW RATOWNICZYCH

5.6.1 Organizator imprezy zapewnia służby ratownicze na czas trwania pokazu lotniczego.

5.6.2 Podczas określania poziomu zabezpieczenia miejsca pokazu lotniczego, z którego odbywają się operacje statków powietrznych, dyrektor pokazu lotniczego uwzględni:

- a) charakterystykę największych statków powietrznych, biorących udział w pokazie i jego obsłudze logistycznej,
- b) standardy ICAO Aneks 14 dotyczące służb ratowniczych i pożarniczych,
- c) przepisy krajowe.

5.6.3 W przypadku usytuowania miejsca pokazu w niewielkiej odległości od zbiornika wodnego, terenów bagnistych lub w innych trudnych warunkach terenowych organizator imprezy jest odpowiedzialny za zapewnienie, odpowiedniego specjalistycznego sprzętu ratowniczego.

5.6.4 Dyrektorowi pokazu zaleca się, aby przed jego rozpoczęciem upewnił się o gotowości:

- a) policji – czy lokalny posterunek policji został poinformowany z odpowiednim wyprzedzeniem o planowanej imprezie w celu przedsięwzięcia odpowiednich środków bezpieczeństwa i zabezpieczenia, jak również czy we współpracy z policją przygotowane zostały swobodne drogi wjazdu i wyjazdu dla pojazdów ratowniczych,
- b) służby medycznej – czy w zależności od rozmiaru imprezy i spodziewanej ilości widzów, w miejscu imprezy zapewnione zostały na czas jej trwania środki medyczne pierwszej pomocy oraz karetka lub karetka pogotowia wraz z kwalifikowanym personelem,
- c) straży pożarnej – czy w zależności od rozmiaru imprezy, odpowiednie i właściwie wyposażone służby pożarowe i ratownicze zostały rozlokowane i są utrzymywane w gotowości, tak aby mogły podjąć natychmiastową akcję w razie wypadku statku powietrznego na miejscu pokazu lotniczego lub w jego pobliżu.

5.7 PLAN EWAKUACJI

5.7.1 Organizatorowi imprezy zaleca się sporządzenie planu ewakuacji lotniska obejmującego różne służby ratownicze, współdziałające w razie zaistnienia zdarzenia lotniczego lub powstania zagrożenia naziemnego.

5.7.2 Plan ewakuacji powinien zawierać następujące informacje dotyczące sposobu postępowania w sytuacjach kryzysowych:

- a) sposób ewakuacji:
 - powietrzna
 - naziemna
- b) wyszczególnienie służb ratowniczych,
- c) odpowiedzialność i zadania każdej służby,
- d) mapę siatkową miejsca pokazu przedstawiającą punkty ratownictwa, drogi dojazdowe oraz miejsca usytuowania centralnego ośrodka kierowania ewakuacją,
- e) system łączności wraz z przydzielonymi częstotliwościami i numerami telefonów,
- f) nazwiska, funkcje oraz miejsca przebywania osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo imprezy, wraz ze szczegółami dotyczącymi łączności.

5.7.3 W sytuacjach kryzysowych dopuszcza się używanie telefonów komórkowych jako dodatkowych środków łączności.

5.8 ZAKOŃCZENIE PROCEDUR PRZYGOTOWAWCZYCH

5.8.1 W terminie 30 dni przed przeprowadzeniem pokazu lotniczego, organizator imprezy powinien:

- a) zakończyć uzgodnienia z władzami lokalnymi oraz służbami porządkowymi i służbami systemów ratownictwa,
- b) wystąpić z wnioskiem do Prezesa Urzędu o wyrażenie zgody na przeprowadzenie pokazu nad terenem innym niż lotnisko lub lądowisko,
- c) przesłać, do krajowych uczestników pokazu, polecenie operacyjne, o którym mowa w pkt 4.11.2.

5.8.2 W terminie 14 dni przed terminem przeprowadzenia pokazu lotniczego, organizatorowi imprezy zaleca się wystąpienie do Prezesa Urzędu z wnioskiem o wyrażenie zgody na przeprowadzenie pokazu nad lotniskiem lub lądowiskiem.

5.8.3 Wniosek wraz z dodatkami zaleca się złożyć na druku formularza, o którym mowa w dodatku nr 1.

ROZDZIAŁ 6

NADAWANIE UPRAWNIEŃ DO WYKONYWANIA LOTÓW I SKOKÓW POKAZOWYCH

6.1 POSTANOWIENIA OGÓLNE

6.1.1 Polski pilot cywilny (dowódca statku powietrznego) oraz skoczek spadochronowy uczestniczący w pokazie i wykonujący akrobacje wyczynową lub loty (skoki) grupowe, powinien posiadać upoważnienie pokazu wydane przez Prezesa Urzędu po uzyskaniu pozytywnego wyniku z weryfikacji przeprowadzonej przez przedstawiciela komisji ekspertów, o której mowa w pkt 6.2.1.

6.1.2 Zasady postępowania przy wydawaniu upoważnienia pokazu dla pilotów zagranicznych i pilotów wojskowych określone są w rozdz. 2.

6.2 ZASADY POWOŁANIA KOMISJI EKSPERTÓW

6.2.1 Na wniosek Dyrektora Działu Szkolenia i Sportu Aeroklubu Polskiego, Prezes Aeroklubu Polskiego powołuje Komisję Ekspertów uprawnionych do weryfikacji wiedzy i umiejętności oraz wystąpienia z wnioskiem, do Prezesa Urzędu, o wydanie imiennych upoważnień pokazu dla ubiegających się pilotów (skoczków).

6.2.2 Kandydaci do komisji ekspertów, w danej dyscyplinie lotniczej, powinni posiadać:

- a) licencję lotniczą,
- b) co najmniej 15 – letnie doświadczenie w działalności lotniczej.

6.2.3 Wskazane jest aby kandydat aktywnie uczestniczył w pokazach lotniczych w danym roku kalendarzowym.

6.2.4 Członkowie komisji powoływani są na okres do trzech lat, z terminem zakończenia kadencji 31 grudnia.

6.3 ZAKRES ODPOWIEDZIALNOŚCI I OGRANICZENIA.

6.3.1 Członkowie komisji działają indywidualnie prowadząc weryfikację pilotów (skoczków) wskazanych przez Dyrektora Działu Szkolenia i Sportu Aeroklubu Polskiego.

6.3.2 Członek komisji po zakończeniu weryfikacji z wynikiem pozytywnym przesyła wniosek o wydanie imiennego upoważnienia pokazu do Prezesa Urzędu.

6.3.3 Wzór wniosku o wydanie, wznowienie lub uaktualnienie wydanego upoważnienia określa załącznik nr 3.

6.3.4 Zmiany w imiennym upoważnieniu pokazu wydawane są w formie pisemnej.

6.3.5 W przypadku konieczności wstrzymania lub cofnięcia upoważnienia pokazu członek komisji, o której mowa w pkt. 6.2.1, kieruje stosowny wniosek bezpośrednio do Prezesa Urzędu.

6.4 UZYSKANIE UPOWAŻNIENIA NA WYKONYWANIE LOTÓW I SKOKÓW POKAZOWYCH

6.4.1 Pilot (skoczek spadochronowy) ubiegający się o wydanie upoważnienia pokazu akrobacji wyczynowej i lotów (skoków) grupowych obowiązany, jest w terminie do dnia 1 marca danego roku, przesłać do Działu Szkolenia i Sportu Aeroklubu Polskiego wniosek na formularzu, o którym mowa w dodatku nr 3.

6.4.2 Podczas prowadzenia weryfikacji pilotów i skoczków spadochronowych, ubiegających się o wydanie upoważnienia pokazu, członkowie komisji ekspertów uwzględniają następujące minimalne poziomy doświadczenia, dla:

- a) pilotów samolotów (włączając motoszybowce), śmigłowców i wiatrakowców - nalot ogólny 200 godzin, w tym co najmniej 100 godzin w charakterze dowódcy,
- b) pilotów szybowców - nalot ogólny 200 godzin w tym co najmniej 100 w charakterze dowódcy szybowca,
- c) pilotów ultralekkich statków powietrznych - nalot ogólny 200 godzin w tym co najmniej 100 godzin w charakterze dowódcy ultralekkiego statku powietrznego (sterowanie w trzech płaszczyznach lub balansowanie ciężarem),
- d) pilotów lotni lub paralotni lub spadochronów z napędem - nalot ogólny 50 godzin, w tym 25 godzin na sprzęcie uczestniczącym w pokazie,
- e) pilotów sterowców na ogrzane powietrze - nalot ogólny 100 godzin na sterowcach i balonach, w tym co najmniej 25 godzin jako dowódca sterowca na ogrzane powietrze,
- f) pilotów sterowców gazowych o pojemności nie przekraczającej 2000 m³ - nalot ogólny 100 godzin na sterowcach lub balonach, w tym co najmniej 50 godzin jako dowódca sterowców gazowych,
- g) pilotów sterowców gazowych o pojemności przekraczającej 2000 m³ - nalot ogólny 200 godzin na sterowcach lub balonach, w tym co najmniej 100 godzin jako dowódca sterowców gazowych,
- h) pilotów balonów - nalot ogólny 50 godzin, w tym co najmniej 25 godzin w charakterze dowódcy balonu gazowego lub na ogrzane powietrze,
- i) skoczkowie spadochronowi minimum 200 skoków, w przypadku skoczka indywidualnego lub odpowiedzialnego za desantowanie innych skoczków oraz 100 skoków dla pozostałych członków zespołu skoczków.

6.4.3 Przed wydaniem upoważnienia pokazu ubiegający się pilot przedstawia dokumenty potwierdzające posiadanie praktyki lotniczej (nalotu) na statku powietrznym, na którym ma wykonywać pokaz (ilości skoków spadochronowych).

6.4.4 Za dowód posiadania stosownej praktyki może służyć, potwierdzony przez uprawnioną osobę, zapis w dokumentacji osobistej pilota (skoczka).

6.4.5 Jeżeli pilot nie jest w stanie odbyć praktyki na konkretnym statku powietrznym z powodu jego szczególnych cech, przedstawiciel komisji ekspertów może przyjąć, że warunki, o których mowa w pkt 6.4.3 zostały spełnione jeżeli praktyka została zrealizowana na innym reprezentatywnym typie tej samej klasy statków powietrznych.

6.4.6 Podczas prowadzenia weryfikacji przedstawiciel komisji ekspertów powinien dokonać kontroli:

- a) ważności licencji członka personelu lotniczego,
- b) ważności orzeczenia lekarskiego,
- c) dokumentacji osobistej, obowiązującej w danej dyscyplinie lotniczej, w celu określenia posiadanych uprawnień, ogólnego nalotu na różnych typach statków powietrznych (ilości skoków spadochronowych) oraz na typie, na którym wykonywany będzie pokaz, a także innych danych niezbędnych do potwierdzenia posiadanego doświadczenia lotniczego w odniesieniu do planowanego pokazu,
- d) umiejętność budowy programu lotu pokazowego w zależności od posiadanego poziomu wyszkolenia i uprawnień,
- e) znajomość minimalnych wysokości i odległości separacji od widzów,
- f) poprawność wykonania lotu (skoku) demonstracyjnego,
- g) zasad postępowania w sytuacjach niebezpiecznych.

6.4.7 Ocena programu lotu pokazowego powinna zostać dokonana zgodnie z poziomem umiejętności pilota określonych regulaminem Comission Internationale de Voltige Aerienne (CIVA) FAI (dodatek nr 5):

- a) podstawowe (*Standard*),
- b) średnie (*Intermediate*),
- c) wyczynowe ograniczone (*Advanced*),
- d) wyczynowe nieograniczone (*Unlimited*).

6.4.8 Pilot ubiegający się po raz pierwszy o wydanie upoważnienia pokazu, o którym mowa w pkt. 6.4.1, podczas weryfikacji pierwszy lot powinien wykonać ze zniżaniem do wysokości nie mniejszej niż 300 m (1000 ft). Kolejny lot powinien być wykonany ze zniżaniem do wysokości, która ma być określona w imiennym upoważnieniu pokazu.

6.4.9 Podczas lotu demonstracyjnego, podmiot, o którym mowa w pkt 6.4.6, powinien poddać ocenie, w szczególności:

- a) dokładność wykonania poszczególnych manewrów,
- b) przestrzeganie kolejności figur planowanej wiazanki,

- c) utrzymanie nakazanych prędkości i wysokości lotu,
- d) utrzymanie miejsca w nakazanej strefie oraz zachowanie bezpiecznych odległości,
- e) kompensacja wpływu wiatru na realizowany pokaz,
- f) umiejętność postępowania w sytuacjach szczególnych podczas wykonywania pokazu,
- g) przestrzeganie planowanych czasów rozpoczęcia i zakończenia lotu.

6.4.10 Ocena lotu, o którym mowa w pkt 6.4.9 może być przeprowadzona przez weryfikującego z ziemi jeżeli konstrukcja statku powietrznego nie pozwala na wykonanie lotu w załodze dwuosobowej.

6.4.11 Przeprowadzenie weryfikacji wiedzy i umiejętności pilota ubiegającego się o wydanie upoważnienia pokazu powinno zostać udokumentowane na formularzu, o którym mowa w dodatku nr 3.

6.4.12 W przypadku nie uzyskania, podczas weryfikacji, pozytywnej oceny umiejętności, przez pilota ubiegającego się o wydanie upoważnienia pokazu, weryfikujący powinien pisemnie poinformować zainteresowanego oraz macierzystą organizację lotniczą o osiągniętych rezultatach, podjętej decyzji oraz zaleceniach pozwalających na usunięcie niedociągnięć.

6.4.13 W przypadku, o którym mowa w pkt 6.4.12 pilotowi ubiegającemu się przysługuje prawo odwołania się od otrzymanej decyzji pisemnej na zasadach określonych w art.127 § 3 oraz art.129 § 2 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks Postępowania Administracyjnego (Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz.1071, z późn. zm.).

6.4.14 Prezes Aeroklubu Polskiego, powinien przesłać Prezesowi Urzędu imienne wnioski personelu lotniczego, który uzyskał pozytywne wyniki z weryfikacji wraz ze wskazaniem indywidualnych terminów ważności.

6.5 AKTUALNOŚĆ NAWYKÓW PILOTAŻOWYCH

6.5.1 Upoważnienie pokazu zachowuje aktualność jeżeli pilot w okresie ostatnich 90 dni wykonał co najmniej 3 loty pokazowe lub treningowe na statku powietrznym określonym w upoważnieniu.

6.5.2 Oceny aktualności dokonuje się na podstawie poświadczonych zapisów zawartych w osobistym dzienniku lotów.

6.5.3 Jeżeli pilot nie wypełnił warunków, o których mowa w pkt 6.5.1 podczas wznawiania nawyków powinien przestrzegać zasad określonych w programie szkolenia lotniczego.

6.6 OKRES WAŻNOŚCI UPOWAŻNIENIA POKAZU

6.6.1 Upoważnienie pokazu zachowuje ważność nie dłużej niż 36 miesięcy, od daty zakończenia weryfikacji o ile dokonujący jej przedstawiciel komisji nie określi, ze względów bezpieczeństwa, innego okresu ważności.

6.6.2 W przypadku przedłużania ważności w okresie 90 dni przed jej upływem, okres ważności wyznacza dzień i miesiąc zakończenia poprzedzającej weryfikacji.

6.7 ZASADY PRZEDŁUŻANIA WAŻNOŚCI UPOWAŻNIENIA POKAZU

6.7.1 W przypadku ubiegania się o przedłużenie ważności lub zmianę ograniczeń zawartych w upoważnieniu, pilot przesyła wniosek na formularzu, o którym mowa w dodatku nr 3.

6.7.2 Podczas prowadzenia weryfikacji pilotów ubiegających się o przedłużenie ważności lub zmianę ograniczeń zawartych w upoważnieniu pokazu, osoba prowadząca weryfikację powinna sprawdzić aktualność i rytmikę wykonywania treningów i pokazów oraz ocenić wykonanie pokazu.

6.7.3 Podczas weryfikacji upoważnienia pokazu obejmującego więcej niż jeden typ lub kategorię statku powietrznego, osoba prowadząca weryfikację może uznać ocenę jednego pokazu za wystarczającą.

6.7.4 W przypadku nie przedłużania ważności upoważnienia pokazu przez 1 rok po upływie terminu ważności, ubiegający się o wydanie upoważnienia podlega procedurze weryfikacji, o której mowa w pkt 6.4.

6.8 KRYTERIA POKAZU

6.8.1 Podczas przygotowania programu lotu pokazowego pilot statku powietrznego powinien:

- a) przestrzegać ograniczeń eksploatacyjnych płatowca i zespołu napędowego określonych w instrukcji użytkowania statku powietrznego,
- b) ująć w programie figur akrobacji stosownych do osiągniętego poziomu wyszkolenia, o którym mowa w dodatku nr 5,
- c) przestrzegać minimalnych wysokości lotu, o których mowa w pkt 4.5.1 i 4.6.1 lub określonych przez dyrektora pokazu lotniczego (obowiązuje wysokość wyższa),
- d) przestrzegać minimalnej odległości od granicy sektora publiczności, o której mowa w pkt 4.4.11 lub określonej przez organizatora imprezy (obowiązuje odległość większa).

6.8.2 Zabrania się na samolotach wielosilnikowych wykonywania lotów z wyłączonym jednym silnikiem.

6.8.3 Zaleca się aby przeciągnięcia i korkociągi wykonywał pilot, który osiągnął wymagany poziom umiejętności lotniczych i posiada przedmiotowe uprawnienie.

6.9 LOTY STATKÓW POWIETRZNYCH W UGRUPOWANIU

6.9.1 Podczas organizacji i prowadzenia pokazów lotniczych wyróżnia się następujące rodzaje ugrupowań statków powietrznych:

- a) ugrupowanie zwarte (*Close formation*) – oznacza ugrupowanie statków powietrznych z zachowaniem odległości, odstępu i przemieszczenia między statkami powietrznymi umożliwiającymi jednocześnie wykonanie figur akrobacji,
- b) ugrupowanie luźne (*Lose formation, Tailchaise*) – oznacza ugrupowanie statków powietrznych wykonujących lot za prowadzącym w odległości 50 – 200 m, w którym każdy pilot odpowiedzialny jest za powtórzenie manewru prowadzącego w miejscu i czasie właściwym do miejsca zajmowanego w ugrupowaniu.

6.9.2 Nadaje się następujące uprawnienia pilotom wykonującym loty w ugrupowaniu statków powietrznych:

- a) uprawnienie prowadzonego w ugrupowaniu zwartym:
 - czterech statków powietrznych,
 - o nieograniczonej liczbie statków powietrznych;
- b) uprawnienie prowadzącego ugrupowanie zwarte:
 - czterech statków powietrznych,
 - o nieograniczonej liczbie statków powietrznych.

6.9.3 W zakresie lotów w ugrupowaniach ustala się następujące poziomy wyszkolenia:

- a) podstawowy – oznacza wykonywanie łagodnych manewrów ugrupowaniem, nie przekraczających kąta przechylenia 30^0 i kąta pochylenia 30^0 ,
- b) średni – oznacza wykonywanie manewrów ugrupowaniem, nie przekraczających kąta 60^0 , w kącie przechylenia i pochylenia,
- c) zaawansowany – oznacza wykonywanie ugrupowaniem manewrów bez ograniczeń w kącie przechylenia i pochylenia (wykonywanie figur akrobacji ujętych w instrukcji użytkowania statku powietrznego w locie).

6.9.4 W odniesieniu do lotów statków powietrznych w ugrupowaniach luźnych wyróżnia się uprawnienia do:

- a) wykonywania lotów w ugrupowaniu czterech statków powietrznych,
- b) prowadzenia ugrupowań luźnych.

6.9.5 Uprawnienie, o którym mowa w pkt 6.9.4 lit. a, może być nadane w przypadku posiadania przez pilota stosownych uprawnień, o których mowa w pkt 6.9.2 lit. a.

6.9.6 Uprawnienie, o którym mowa w pkt 6.9.4 lit. b, może być nadane w przypadku posiadania przez pilota stosownych uprawnień, o których mowa w pkt 6.9.2 lit. b.

ROZDZIAŁ 7

POKAZY LOTNICZE MIKROLOTÓW, LOTNI I PARALOTNI

7.1 POSTANOWIENIA OGÓLNE

7.1.1 Wszystkie działania lotnicze mikrołotów, lotni oraz paralotni związane z pokazami powinny być realizowane w oparciu o postanowienia zawarte w:

- a) przepisach wydanych na podstawie art. 33 ust.2 ustawy Prawo lotnicze,
- b) „Zasadach prowadzenia działalności mikrołotowej i uprawiania sportu mikrołotowego w Aeroklubie Polskim”.

7.1.2 Pilot statku powietrznego powinien przestrzegać przepisów dotyczących ograniczeń przestrzeni powietrznej w miejscu prowadzenia imprezy.

7.1.3 Organizator imprezy powinien dostarczyć pilotowi mikrołotu, lotni i paralotni polecenia operacyjne dotyczące zasad prowadzenia planowanej imprezy.

7.1.4 Organizator imprezy powinien zapewnić niezbędne służby systemów ratownictwa, o których mowa w pkt 5.6.

7.1.5 Minimalna powierzchnia, do bezpiecznego wykonywania operacji startów i lądowań nie powinna być mniejsza niż 250 x 25 m przy założeniu, że strefy startu i podejścia do lądowania są całkowicie wolne od przeszkód terenowych i sztucznych.

7.1.6 Zabrania się wykonywania przelotów nad publicznością na mikrołotach, lotniach i paralotniach wyposażonych w zespół napędowy lub bez.

7.1.7 Minimalna odległość od sektora publiczności wynosi podczas:

- a) lotów przed publicznością – 50 m,
- b) startów i lądowań – 40 m.

7.1.8 Piloci mikrołotów, lotni i paralotni powinni przestrzegać ograniczeń w zakresie maksymalnego wiatru boczego określonego w instrukcji użytkowania pilotowanego statku powietrznego.

7.1.9 Jeżeli ograniczenie, o którym mowa w pkt 7.1.10 nie zostało wydane, zabrania się wykonywania startów i lądowań przy wietrze bocznym większym niż 2,5 m/s (5 kt).

7.1.10 Niedozwolone jest przekraczanie kątów przechylenia i pochylenia statku powietrznego określonych w zgodzie wydanej przez Prezesa Urzędu. Podczas pokazu niedozwolone jest przekraczanie parametrów określonych w tabeli 7.1.

Mikrołotowe pokazy lotnicze Maksymalne kąty przechylenia i pochylenia

	Statki powietrzne posiadające świadectwo typu (≤ 750 kG)	Statki powietrzne konstrukcji amatorskiej	Ultralekkie statki powietrzne (≤ 495 kG)
Kąt pochylenia	60^0	60^0	40^0
Kąt przechylenia	$\pm 30^0$	$\pm 30^0$	$\pm 30^0$

Tabela nr 7.1

ROZDZIAŁ 8

BALONOWE IMPREZY LOTNICZE

8.1 POSTANOWIENIA OGÓLNE

8.1.1 Pilot balonu lub sterowca powinien przestrzegać przepisów dotyczących ograniczeń przestrzeni powietrznej w miejscu prowadzenia imprezy.

8.1.2 Dyrektor pokazu lotniczego powinien przekazać właściwemu organowi kontroli ruchu lotniczego informacje o zamierzeniach, starcie i lądowaniu balonów i/lub sterowców uczestniczących w imprezie.

8.1.3 Organizator imprezy powinien dostarczyć pilotowi balonu lub sterowca mającemu uczestniczyć w pokazie polecenie operacyjnego/kartę informacyjną dotyczącą zasad prowadzenia planowanej imprezy.

8.1.4 Podmiot, o którym mowa w pkt 8.1.3, z udziałem balonów załogowych, w porozumieniu z dyrektorem pokazu lotniczego powinien zapewnić:

- a) przestrzeni niezbędnej do przeprowadzenia startów i lądowań z zachowaniem wymaganej separacji od terenów przeznaczonych dla publiczności, o których mowa w pkt 4.5.1 lit. c.,
- b) zabezpieczenia medycznego i przeciwpożarowego, w miejscu startu i lądowania, zgodnie z pkt 5.6,
- c) wydzielenia potrzebnej ilości personelu pomocniczego niezbędnego do zapewnienia bezpiecznego startu.

8.1.5 Dowódca załogi balonu lub sterowca powinien udzielić, wydzielonemu personelowi pomocniczemu, instruktażu na temat zasad bezpieczeństwa.

8.1.6 Personel latający uczestniczący w pokazie powinien przedstawić, na żądanie dyrektora pokazu lotniczego, dokumenty poświadczające posiadanie praktyki lotniczej, o której mowa w pkt 6.4.2.

8.1.7 Dowódca załogi balonu lub sterowca jest odpowiedzialny za naruszenie ustalonych zasad wykonania pokazu oraz zasad wykorzystania przestrzeni powietrznej wydzielonej do przeprowadzenia imprezy.

8.1.8 Dyrektor pokazu lotniczego może zezwolić na równoczesny start kilku balonów i/lub sterowców przy wietrze, którego prędkość nie przekracza 4 m/s (8 kt). Jeżeli prędkość wiatru jest większa dopuszcza się start pojedynczo z zachowaniem separacji, o której mowa w pkt 4.5.1 lit. c.

8.1.9 Przed rozpoczęciem procedury startu dowódca załogi powinien upewnić się, że planowana przestrzeń startu jest wolna od innych balonów, statków powietrznych oraz przeszkód naturalnych i sztucznych.

8.1.10 Jeżeli prędkość wiatru przekracza 2,5 m/s (5 kt), dyrektor pokazu lotniczego zapewnia pole wzlotów, usytuowane w sposób uniemożliwiający naruszenie granicy terenów przewidzianych dla widzów, przez balon podczas podnoszenia.

8.1.11 Zaleca się włączenie do składu zespołu kontroli bezpieczeństwa wykonywania lotów pilota balonu lub sterowca posiadającego licencję oraz duże doświadczenie lotnicze.

ROZDZIAŁ 9

POKAZ SKOKÓW SPADOCHRONOWYCH

9.1 Działania statków powietrznych oraz skoczków spadochronowych związane z przygotowaniem i wykonaniem pokazu skoków spadochronowych należy realizować w oparciu o przepisy wydane na podstawie art. 33 ust.2 ustawy - Prawo lotnicze.

9.2 Skoczkowie spadochronowi biorący udział w pokazie grupowym lub wykonujący akrobacje powinni posiadać upoważnienie pokazu, o którym mowa w pkt 6.1.1; minimalny poziom doświadczenia określony został w pkt 6.4.2 lit. i.

9.3 Organizatorowi imprezy, w ramach której odbywać będą się skoki spadochronowe zaleca się przestrzeganie postanowień niniejszych wytycznych w zakresie procedur organizacyjnych, w szczególności:

- a) zapewnienia służb ratowniczych, o których mowa w pkt 5.6,
- b) zapewnienia środków do utrzymywania łączności radiowej i przekazywania informacji pomiędzy statkiem desantującym skoczków, kierownikiem skoków i służbą kontroli ruchu lotniczego, lub,
- c) jeżeli spełnienie wymagań, o którym mowa w lit. c. jest niemożliwe, zapewnienie możliwości zastosowania systemu sygnałów ziemia-powietrze, zgodnie z odrębnymi przepisami.

9.4 Dyrektor pokazu lotniczego, w ramach którego odbywać będą się skoki spadochronowe, powinien:

- a) zapewnić przestrzeń powietrzną niezbędną do przeprowadzenia pokazu skoków spadochronowych,
- b) poinformować pilotów uczestniczących w pokazie, lotach lokalnych oraz logistycznym zabezpieczeniu pokazu o czasie, planowanym miejscu lądowania oraz innych, istotnych dla bezpieczeństwa elementach,
- c) wstrzymać starty i lądowania statków powietrznych na lotnisku lub lądowisku, na którym wykonywane są skoki spadochronowe,
- d) wstrzymać pracę zespołów napędowych statków powietrznych uczestniczących w pokazach, w odległości 250 m (1000 m w przypadku wykonywania lokalnych lotów widokowych) od planowanego miejsca lądowania skoczków,
- e) zobowiązać pilotów statków powietrznych, znajdujących się w odległości większej niż 250 m, do obowiązku obserwacji skoczków spadochronowych podczas opadania oraz wyłączenia zespołów napędowych w przypadku powstania zagrożenia.

9.5 Kierownik skoków zobowiązany jest do dokonania oceny przydatności miejsca pokazu skoków spadochronowych pod względem:

- a) możliwości ich bezpiecznego przeprowadzenia,

- b) oznakowania miejsca planowanego lądowania skoczków, zgodnie z przepisami wykonywania skoków,
- c) zapewnienia, że żadna część miejsca przewidywanego lądowania nie może znajdować się w odległości mniejszej niż 15 m od granicy terenów dla widzów,
- d) odgrodzenia planowanego miejsca lądowania skoczków (liną, taśmą lub płotem) jeżeli miejsce to ustanowiono na terenach przeznaczonych dla widzów,
- e) ustalenia warunków desantowania w sposób uniemożliwiający lądowanie skoczka w odległości mniejszej niż 15 m od publiczności.

9.6 Skoczek spadochronowy powinien przeprowadzić kontrolę prawidłowości otwarcia spadochronu na wysokości 600 m (2000 ft).

9.7 Dyrektor pokazu lotniczego może zezwolić na obniżenie wysokości otwarcia spadochronu do 500 m (1500 ft).

9.8 Podmiot, o którym mowa w pkt 9.7, powinien planować przebieg pokazu w sposób pozwalający na bezpieczną realizację skoków spadochronowych w połączeniu z działaniami innych statków powietrznych.